

2018. GADA STARPTAUTISKAIS ZIŅOJUMS PAR RELIĢIJAS BRĪVĪBU PASAULĒ. LATVIJA

Kopsavilkums

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz “domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību”, kā arī norāda, ka baznīca ir atdalīta no valsts. Saskaņā ar normatīvajiem aktiem astoņām “tradicionālajām” reliģiskajām grupām ir tādas tiesības un privilēģijas, kādu nav citām grupām. Pārskata gadā reģistrējās trīs jaunas reliģiskās grupas. Saskaņā ar Augstākās tiesas aprīļa lēmumu reliģiskajām organizācijām, kuras valstī reģistrētas mazāk par 10 gadiem, nav vairs jāpārreģistrējas katru gadu. Kārtējo reizi valdība neveica nekādas darbības attiecībā uz īpašumu restitūciju nacistu vajāšanas upuriem saskaņā ar 2009. gada Terezīnas deklarācijā noteikto. Pārskata gadā vairāki augsta ranga politiķi, tai skaitā prezidents un premjerministrs savās runās iestājās pret antisemitismu un piedalījās holokausta upuru piemiņas ceremonijās.

16. martā apmēram 250 cilvēku, tai skaitā 10-15 nacistu “Waffen-SS” veterāni, pieci Saeimas deputāti no politiskās partijas “Visu Latvijai” un viens politiskās partijas “Nacionālā apvienība” biedrs piedalījās ikgadējā gājienā, godinot Latvijas leģionārus, kuri Otrā pasaules kara laikā nacistiskās Vācijas “Waffen SS” rindās cīnījās pret padomju armiju. Šogad apmeklētāju skaits bija līdzīgs pēdējo gadu apmeklētāju skaitam. NVO “Freedom House” teica, ka atbalsts pasākumam turpina sarukt. Policija ziņoja, ka ir apcietinājusi divas personas, kas piedalījās protestā pret gājieni. Vairākas grupas, tai skaitā Simona Vīzentāla centrs, Latvijas Antinacistiskā komiteja un politiķi no partijas “Latvijas Krievu savienība” arī šogad nosodīja gājieni. Ebreju un musulmaņu grupas atkal ziņoja par antisemitiskiem un pret musulmaņiem vērstiem naida runas gadījumiem internetā.

ASV vēstniecība ar Latvijas valdības amatpersonām, tai skaitā Tieslietu ministrijas, Ārlietu ministrijas un Tiesībsarga biroja, Reliģisko lietu pārvaldes pārstāvjiem un parlamentāriešiem apsprieda ebreju kopienas īpašumu restitūcijas, reliģiskās iecietības un holokausta izglītības nozīmīgumu. Vēstniecība sadarbojās arī ar nevalstisko organizāciju (NVO) “MARTA” un dažādu reliģisko grupu pārstāvjiem, tai skaitā baptistiem, ebreju kopienu, Jehovas lieciniekiem un musulmaņiem, lai pārrunātu to lomu reliģiskās iecietības veicināšanā un pieņemšanu valstī. Vēstniecība finansēja trīs projektus, kuru mērķis ir risināt holokausta jautājumus.

I daļa. Reliģijas demogrāfiskie aspekti

Saskaņā ar ASV valdības aplēsēm Latvijas iedzīvotāju skaits ir 1,9 miljoni (2018. gada jūlija dati). Saskaņā ar Tieslietu ministrijas (TM) publicēto Reliģisko organizāciju un to darbības pārskatu, balstoties uz 2017. gada datiem, lielākās reliģiskās grupas ir luterāņi (36%), Romas katoļi (19%) un Latvijas pareizticīgie kristieši (19%), no šīm konfesijām pareizticīgie kristieši pārsvarā ir krieviski runājoši iedzīvotāji, savukārt 24% iedzīvotāju nepieder nevienai reliģiskajai grupai. Latvijas Pareizticīgā baznīca ir autonoma Austrumu pareizticīgā baznīca Maskavas Patriarhāta pārraudzībā. Saskaņā ar

Centrālās statistikas pārvaldes datiem 4721 personas sevi identificē kā piederīgas ebreju kopienai, savukārt Ebreju draudžu un kopienu padome uzskata, ka ebreju kopienai piederošo personu skaits ir starp 6000 un 8000. Latvijas musulmaņu kopiena ziņo, ka valstī ir apmēram 1000 musulmaņu, savukārt TM Reliģisko organizāciju darbības pārskatā ir uzskaitīti 198 musulmaņu kopienas biedri 15 draudzēs. Citu reliģisko grupu vidū, kuras veido mazāk kā 5% no iedzīvotāju kopskaita, ir baptisti, pentakosti, septītās dienas adventisti, vecticībnieki, evaņģēliskās ticības kristieši, metodisti, kalvinisti, un Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas piekritēji.

II daļa. Valdības nostāja attiecībā uz reliģijas brīvību

Tiesiskā struktūra

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz „domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību”, kā arī paredz, ka „baznīca ir atdalīta no valsts”. Satversme pieļauj reliģiskās pārliecības uzskatu paušanas ierobežojumus gadījumos, kad tie apdraud sabiedrības drošību, labklājību, tikumību, demokrātisko valsts iekārtu un citu pilsoņu tiesības. Normatīvie akti atļauj „tradicionālajām” reliģiskajām grupām – luterāņiem, katoļiem, Latvijas pareizticīgajiem kristiešiem, vecticībniekiem, baptistiem, metodistiem, septītās dienas adventistiem, kā arī jūdaistiem – piešķirt noteiktas tiesības un privilēģijas, kādas netiek piešķirtas citām reliģiskajām grupām, tostarp tiesības pasniegt reliģijas mācību valsts skolās un tiesības reģistrēt laulību, nesaņemot Tieslietu ministrijas izdotu civillaulības apliecību. Minētās astoņas grupas ir arī vienīgās reliģiskās organizācijas, kas pārstāvētas valdības Garīgo lietu padomē, kas ir saskaņā ar likumu izveidota konsultatīva iestāde, ko vada premjerministrs un kas sasauca speciālas sanāksmes, lai apspriestu un sniegtu ieteikumus par reliģiskiem jautājumiem. Minētajiem ieteikumiem nav normatīvo aktu spēks.

Attiecības starp valsti un katru no minētajām astoņām reliģiskajām grupām nosaka speciāli likumi. Citu reliģisko grupu tiesības un darbību regulē vispārējs likums par reliģiskām organizācijām.

Lai gan varas iestādes nepieprasa reliģisko grupu reģistrāciju, likums piešķir reģistrētām reliģiskām organizācijām zināmas tiesības un privilēģijas, tostarp juridisko statusu, kas nepieciešams īpašumtiesību reģistrēšanai un finanšu darījumu veikšanai, tiesības pieteikties reliģisko ēku restaurācijas finansējumam, kā arī nodokļu atlaides ziedotājiem. Reģistrācija piešķir reliģiskajām organizācijām tiesības praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos, un armijas daļās un noturēt lūgšanas tādās sabiedriskās vietās kā parki un laukumi, ja saņemta attiecīgās pašvaldības atļauja. Likums piešķir minētās tiesības un privilēģijas astoņām tradicionālajām reliģiskajām grupām, un tām nav nepieciešama minētā reģistrācija.

Nereģistrētām reliģiskām organizācijām nav juridiskā statusa, tām nevar piederēt īpašums, tām nav atļauts veikt finanšu darījumus un saņemt ar nodokļiem neapliktus ziedojumus. Tās nedrīkst praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos un armijas daļās, kā arī noturēt lūgšanas sabiedriskās vietās bez īpašas

atļaujas. Likums paredz naudas sodu gadījumos, kad neregistrēta grupa veic kādu no minētajām darbībām.

Likums nosaka, ka, lai reģistrētu draudzi, reliģiskajā grupā jābūt vismaz 20 biedriem vecumā no 18 gadiem. Personas, kam piešķirts īslaicīgās uzturēšanās statuss, piemēram, patvēruma meklētāji un ārvalstu vēstniecību darbinieki, reģistrācijas nolūkos var tikt skaitīti kā organizācijas biedri tikai tiem atļautajā uzturēšanās periodā. Lai reģistrētos, reliģiskajai grupai jāiesniedz statūti, kuros minēti tās mērķi un uzdevumi, visu biedru saraksts (biedru vārds, uzvārds, personas kods un paraksts), to personu vārdi, kuras pārstāvēs reliģisko organizāciju, organizācijas dibināšanas sapulces protokols, apliecinājums, ka biedri balsojuši par statūtiem un tos apstiprinājuši, atbildīgās revīzijas komisijas sastāva saraksts (personu vārds, uzvārds, personas kods un amata nosaukums). Revīzijas komisija atbild par organizācijas finanšu pārskatu sagatavošanu un statūtu ievērošanas kontroli. TM lemj, vai reģistrēt reliģisko grupu kā draudzi. Ministrijai ir tiesības noraidīt reģistrācijas pieteikumu, ja tā uzskata, ka reģistrācija apdraud cilvēktiesības, valsts demokrātisko iekārtu, kā arī sabiedrības drošību, labklājību vai tikumību. Grupas, kurām atteikta reģistrācija, var apstrīdēt šo lēmumu tiesā.

Desmit vai vairāk vienas ticības vai konfesijas draudzes, kuru biedru skaits kopā ir vismaz 200 personu un kurām ir pastāvīgas reģistrācijas statuss, var veidot reliģisku savienību vai baznīcu. Tikai tās reliģiskās grupas, kurām ir reliģiskās savienības, individuāla uzņēmuma vai fonda statuss, var dibināt teoloģijas skolas vai klosterus. Likums neļauj vienlaikus reģistrēt vairāk nekā vienu reliģisko grupu attiecīgajā ticības virzienā vai konfesijā vai vairāk nekā vienu reliģisko grupu ar tādu pašu vai līdzīgu nosaukumu. Piemēram, likums neļauj nevienai citai reliģiskajai grupai kā vienīgi Latvijas Pareizticīgajai baznīcai reģistrēt savā nosaukumā vārdu "pareizticīgs". Citas pareizticīgo grupas, piemēram, vecticībnieki, ir reģistrēti kā atsevišķas reliģiskas savienības.

Aprīlī Konstitucionālā tiesa lēma, ka likums, kas nosaka, ka reliģiskajām grupām, kas valstī reģistrētas mazāk kā 10 gadus, ik gadu ir jāpārreģistrējas, ir nekonstitucionāls.

Normatīvie akti nosaka, ka visām tradicionālajām un reģistrētajām reliģiskajām organizācijām ik gadu līdz 1. martam Tieslietu ministrijai ir jāiesniedz gada pārskats par to aktivitātēm un mērķiem. Tām ir jāsniedz arī cita informācija, tai skaitā ziņas par draudzes biedru skaitu, mācītāju skaitu, novadīto laulību un citu ceremoniju skaitu, reliģiskās grupas pārvaldes struktūru un finansiālo stāvokli.

Likums paredz kriminālsodu par naida runu un naida kurināšanu, pamatojoties uz reliģisko piederību, taču pieprasa tiesas noteiktus juridiskus pierādījumus par būtiska kaitējuma nodarīšanu. Sods par šādu pārkāpumu svārstās no sabiedriskā darba līdz pat 10 gadiem ieslodzījumā. Reliģisku iemeslu dēļ veikts noziegums tiesā var tikt uzskatīts arī par vainu pastiprinošu apstākli.

Valsts piešķir finansējumu noteiktajām reliģijas un ētikas nodarbībām valsts skolās no pirmās līdz trešajai klasei. Lai organizētu ticības mācības stundas jebkurā no astoņām tradicionālajām konfesijām, skolai ir jāsaņem vismaz 10 audzēkņu vecāku atļauja; ja tāda netiek saņemta vai ja netiek dota priekšroka ticības mācības apguvei, skolēni

apgūst vispārējo ētiku. Lai pārliecinātos, ka piedāvātais ticības mācības kurss nepārkāpj apziņas brīvību, mācību programmu pārbauda Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) Valsts izglītības satura centrs. Sākot no ceturtās klases, ticības mācība ir integrēta izvēles priekšmetā “Ētika un sociālās zinātnes”. Ja ir pieprasījums, skolas var pasniegt reliģijas vēsturi. Valsts finansētajās mazākumtautību skolās skolēni var brīvprātīgi apmeklēt nodarbības par „konkrētajai nacionālajai minoritātei raksturīgo reliģiju”. Citas netradicionālās reliģiskās grupas, kurām nav savu valsts finansētu mazākumtautību skolu, var pasniegt ticības mācību tikai privātskolās. Valsts skolās piedāvāto ticības mācības kursu saturs var variēt, sākot no konkrētās reliģijas mācības, ko pasniedz baznīcas apstiprināti un valdības sertificēti pasniedzēji (parasti tiek piedāvāts jaunāko klašu skolēniem), beidzot ar nekonfesionālu kristīgo mācību vai vispārēju pārskatu par galvenajām pasaules reliģijām, ko pasniedz diplomēti, reliģisko grupu ieteikti un Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprināti pedagogi (parasti tiek piedāvāts vecāko klašu skolēniem).

Ar likumu ir izveidots neatkarīgs tiesībsarga birojs, kura uzdevums ir sekot līdzi cilvēktiesību ievērošanai valstī. Viens no tiesībsarga biroja uzdevumiem ir sadarbībā ar citām valsts iestādēm risināt reliģiskās diskriminācijas gadījumus. Lai gan tiesībsarga birojam nav tiesību saukt vainīgās personas pie atbildības, tās var sniegt ieteikumus citām valsts iestādēm veikt attiecīgās darbības. Tiesībsargu ieceļ parlaments.

Likums paredz, ka ārvalstu misionāri var saņemt uzturēšanās atļauju, tiem ir atļauts rīkot sanāksmes un sludināt tikai ar nosacījumu, ka šādu darbību veikšanai tās saņēmēmušas reģistrētu vietējo reliģisko organizāciju uzaicinājumu. Vīzu noteikumi pieprasa ārvalstu reliģiskajiem darbiniekiem uzrādīt uzaicinājuma vēstuli (parasti attiecīgās reliģiskās organizācijas izdotu) un vai nu ordinācijas apliecību, vai apliecinājumu par reliģisku izglītību, kas atbilst vietējam bakalaura grādam teoloģijā. Reliģiskajiem darbiniekiem no ES vai Šengenas zonas valstīm nav nepieciešama vīza.

Valsts ir parakstījusi Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām.

Valdības prakse

Tieslietu ministrija apstiprināja trīs reliģiskās grupas, kuras pieteicās pirmreizējai reģistrācijai – Evaņģēlija Kristiešu draudze Dieva valstība, Garīgais Centrs “Atdzimšana”, Evaņģēlija Kristiešu baznīca Kristus žēlastība.

Saskaņā ar Konstitucionālās tiesas lēmumu, kas stājās spēkā aprīlī, reliģiskajām grupām, kuras valstī reģistrētas mazāk par 10 gadiem, vairs nav jāpārreģistrējas katru gadu. Decembrī parlaments pieņēma grozījumus likumā par reliģiskajām organizācijām, lai nodrošinātu atbilstību Konstitucionālās tiesas lēmumam.

Valdība atkārtoti neveica papildu darbības, lai atgrieztu īpašumu saskaņā ar 2009. gadā pieņemto Terezīnas deklarāciju, kas paredz veikt pasākumus, lai sniegtu palīdzību un atlīdzību, kā arī pieminētu nacistu vajāšanas upurus. Viedokļi starp valdību un ebreju kopienas grupām attiecībā uz atgriežamo īpašumu skaitu joprojām atšķirās. Ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs maijā ziņoja medijiem, ka ebreju īpašumu restitūcijas

jautājums joprojām ir darba kārtībā un tiks izskatīts nākamajā parlamentā, kas tika ievēlēts oktobrī.

Saskaņā ar NVO “Nacionālā koalīcija Eirāzijas ebreju atbalstam” (NCSEJ) 2018. gadā izsniegto valsts ziņojumu valdība ir ievērojami progresējusi, atzīstot ebreju jautājumus un pieminot holokaustu, papildinot, ka joprojām pastāv problēmas attiecībā uz īpašumu restitūciju un ebreju piemiņas vietu vandālismu.

Saskaņā ar Drošības policijas gada pārskatu valsts iestādes turpināja novērot musulmaņu aktivitātes. Novembrī Latvijas Islāma kultūras centra (LIKC) vadītājs Hamza Jānis Luciņš privāti apgalvoja, ka viņam nav bijusi negatīva saskarsme ar drošības policiju pārskata gada laikā un viņš nav informēts par to, ka valdības aģenti vai privātpersonas pārskata gadā būtu veikuši faktiski vardarbību vai draudējuši ar vardarbību musulmaņu kopienai. Oktobrī musulmaņu kopienas vadītājs Zufars Zainullins privāti stāstīja, ka viņš neuzskata valdības veikto musulmaņu uzraudzību par diskriminējošu vai par viņu tiesību pārkāpšanu.

Jaunais LIKC lūgšanu centrs joprojām netika atvērts. LIKC vadītājs J. Luciņš apgalvoja, ka LIKC pašreiz nekoncentrējas uz jaunā lūgšanu centra atvēršanu un nav noteikts termiņš tā atvēršanai. J. Luciņš un musulmaņu kopienas vadītājs Z. Zainullins teica, ka LIKC neatvēršana nav saistīta ar valdības negatīvo attieksmi pret musulmaņiem.

Prezidents Raimonds Vējonis, kā arī citas valsts augstākās amatpersonas, to starpā Saeimas spīkere Ināra Mūrniece, ministru prezidents Māris Kučinskis un ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs apmeklēja holokausta piemiņas pasākumus vai uzstājās tajos ar runu, tai skaitā Starptautiskajā holokausta upuru piemiņas dienā, Latvijas holokausta piemiņas dienā un Rumbulas meža slaktiņa piemiņas pasākumā. Jūlijā, pieminot 1941. gadā nodedzināto Lielo Horālo sinagogu kopā ar visiem tās apmeklētājiem, I. Mūrniece teica: “Tūkstošiem dzīvību tika aizmēztas nebūtībā... tā bija elle zemes virsū,” piemētot, ka arī vietējie rokaspuīši bija iesaistīti Otrā pasaules kara laikā valstī notikušajās masu slepkavībās. Tajā pašā pasākumā ar savu runu uzstājās valsts prezidents R. Vējonis, sakot, ka ebreji bija būtiska valsts daļa un “neiecietība pret tiem, kuri ir atšķirīgi, baro sabiedrības un publiskās telpas neiecietību. Tie, kuri atceras un piemin pagātnes traģiskos notikumus, ir šodienas cerība.”

4. jūlija Holokausta upuru piemiņas dienā amatpersonas atklāja ungāru ebreju sievietēm veltītu memoriālu Rīgā, kuras 1944. gada nacistu okupācijas laikā tika deportētas uz darba un koncentrācijas nometnēm Latvijā, kur tās vai nu gāja bojā, vai tika nogalinātas.

Latvijas valdība ir Starptautiskās Holokausta piemiņas alianses biedrs.

III daļa. Sabiedrības attieksme pret reliģijas brīvības ievērošanu

16. martā Rīgā notika ikgadējais gājiens, kurā tika pieminēti latviešu leģionāri, kas Otrā pasaules kara laikā nacistiskās Vācijas “Waffen SS” grenadieru rindās cīnījās pret padomju Sarkano armiju. Gājienā piedalījās apmēram 250 cilvēku, to skaitā 10-15 SS veterāni, pieci Saeimas deputāti no politiskās partijas “Visu Latvijai”. Dalībnieku skaits

bija līdzīgs iepriekšējo gadu dalībnieku skaitam. Piedalījās arī personas, kas protestēja pret gājieni. Pasākuma organizētāji “Daugavas vanagi” raksturoja gājieni kā nacionālās identitātes piemiņas un neatkarības cīnītāju atceres pasākumu, nevis kā nacisma slavināšanu. Saskaņā ar Nacionālās koalīcijas Eirāzijas ebreju atbalstam (NCSEJ) valsts ziņojumu gājienā bija klātesoša nacistu propaganda. Policija ziņoja, ka ir arestējusi divas personas, kuras piedalījās protestā pret gājieni, vienam piespriežot sodu par atrašanos dzērumā publiskā vietā, otram par to, ka demonstrēja plakātu, kurā attēloti koncentrācijas nometnes ieslodzītie stāvam pretī nošaušanai norīkotai nacistu komandai, kā arī bļautījās, agresīvi uzvedās un pretojās policijas pavēlēm. Policija atbrīvoja viņus tajā pašā dienā, kad viņi samaksāja soda naudu.

Martā ASV NVO “Freedom House” pētnieks teica, ka galēji labo dalība gājienā sarūk ik gadu un ka “šādas kustības mēdz kļūt par izsmiekla objektu internetā, nevis par jēgpilnu Latvijas politiskās skatuves elementu.” Iekšlietu ministrs Rihards Kozlovskis teica, ka konfrontācija starp partijām, kurām ir pretēji viedokļi, gadu gaitā gājienā ir samazinājusies, un ka 2018. gada gājiens noslēdzās bez incidentiem. Tāpat kā iepriekšējos gados, arī šogad gājieni pamatīgi nosodīja vairākas grupas, tai skaitā Simona Vīzentāla centrs, Latvijas Antinacistiskā komiteja un politiskā partija “Latvijas Krievu savienība”.

30. novembrī aptuveni 500 cilvēku iededza tūkstošiem sveču pie Brīvības pieminekļa Rīgā, pieminot aptuveni 30 000 ebreju, kurus 1941. gadā Rumbulas mežā nogalināja nacisti. Organizatore Lolita Tomšone šo gadskārtējo piemiņas pasākumam aizsāka 2016. gadā.

Decembrī Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra publicēja savu otro pētījumu par ebreju pieredzi un antisemitisma uztveri. Latvijā pētījumu aizpildīja 200 respondentu, taču tā kā aģentūrai bija grūtības sasniegt respondentus ar tiešsaistes metodēm valsts ebreju populācijas nelielā skaitu un ievērojamā vecuma dēļ, tā aptaujāja respondentus, veicot intervijas klātienē. Aģentūra secināja, ka atšķirīgās respondentu uzrunāšanas un datu ievākšanas metodes ir ietekmējušas datu kvalitāti, un secinājumus par valsti sniedza pielikumā, nevis kopējos pētījuma rezultātos. Saskaņā ar šiem secinājumiem 3 procenti respondentu teica, ka pēdējo 12 mēnešu laikā ir piedzīvojušu pret ebrejiem vērstus apvainojumus, un 8 procenti teica, ka tajā pašā periodā to ģimenes loceklis vai tuvs draugs ir vārdiski aizvainots vai aizskarts to ebreju izcelsmes dēļ. Trīs procenti ir sajutuši diskrimināciju pret sevi reliģijas vai uzskatu dēļ. Divpadsmit procenti respondentu uzskata, ka antisemitisms valstī ir problēma; 77 procenti uzskata, ka antisemitisms ir saglabājies iepriekšējo piecu gadu līmenī.

Rīgas ebreju kopienas vadītāja Gita Umanovska teica, ka tiešsaistes avotos tika konstatēti vairāki antisemitisma nauda runas gadījumi lielākoties kā ieraksti sociālajos medijos un ziņu komentāros, taču ne par vienu no tiem netika ziņots policijā. Piemēram, kāds interneta komentētājs rakstīja: “Hitlers bija pārāk cilvēcīgs.” Kāds cits rakstīja: “Tā ir nolādēta nācija, kas izraisa nemierus... un iznīcina nācijas no iekšienes, tāpēc Dievs tos nolādēja un lika tiem 40 gadus iet cauri tuksnesim. Viņi neko nav pelnījuši!” Kāds cits plakāts vēstīja: “ebreju Torā ir teikts, ka pārējie cilvēki ir goji... [ebreji] var

tos nogalināt un pazemot tos un pat iznīcināt veselas tautas. Nav pārsteigums, ka Ādolfs (pa pusei ebrejs) sāka sist savu tautu, lai tā neaiziet pārāk tālu.”

Saskaņā ar Musulmaņu kopienas vadītāja Zainullina teikto arī pret musulmaņiem vērstie naida runas gadījumi internetā lielākoties bija ieraksti sociālajos tīklos un ziņu komentāros. Piemēram, kādā mājaslapā bija lasāms vēstījums: “Jums [musulmaņiem] ar saviem mežonīgo ticību nav vietas Eiropā.” Kāds cits vēstījums ziņoja: “Musulmaņiem ir sava teritorija, kristiešiem sava... Varbūt nevajadzētu savu teritoriju pasniegt potenciālajam naidniekam, lai nenotiktu [lamuvārds]!” Vairākos komentāros bija lasāms, ka svētceļojums uz Meku būtu lieliska iespēja spridzināšanai, piemēram: “Viņi visi vienā lielā barā varētu pa taisno doties pie sava karsti mīļotā Allāha. Tik daudz musulmaņu atrodas vienviet. Neviens par to pat nav iedomājies.”

Septembrī Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa noteica valdībai kompensēt Leonardam Inkinam nodarītos zaudējumus 2 000 eiro (2 300 ASV dolāru) apmērā par tiesāšanu antisemitiska raksta dēļ, kuru Inkini sarakstījis 2012. gadā un kurā viņš aizstāvēja Radio Naba pārraidi. Šajā pārraidē kāda persona teica, ka ir redzējusi “ebrejus ar ieročiem” kā atbildīgās personas. 2017. gadā Augstākā tiesa atcēla zemākās tiesas spriedumus, tādējādi attaisnojot Inkinu.

Valsts vizītē septembrī Pāvests Francisks lūdzās kopā ar luterāņu, krievu pareizticīgās, baptistu, metodistu un episkopālās baznīcas pārstāvjiem Luterāņu baznīcā Rīgā. Pāvests Francisks uzteica cilvēku vienotību, neskatoties uz etniskām un reliģiskām atšķirībām. Viņš nolika ziedus pie Brīvības pieminekļa, godinot Neatkarības karā nogalinātos kareivjus, un pēc tam vadīja mesi 40 000 personām Aglonas bazilikā, katoļu svētceļojumu vietā. Meses laikā Aglonā pāvests aicināja lūgt “universālas brālības garu”.

IV daļa ASV valdības politika un līdzdalība

ASV vēstniece Latvijā un citi vēstniecības darbinieki ar valdības amatpersonām, tai skaitā no Ārlietu ministrijas, Tieslietu ministrijas, Tiesībsarga biroja un Reliģisko lietu pārvaldes, kā arī ar Saeimas deputātiem regulāri diskutēja par nepieciešamību atdot ebreju kopienai tai atsavinātos īpašumus, par reliģiskās iecietības un holokausta izglītības nozīmīgumu. ASV vēstniecības amatpersonas tikās arī ar ārlietu ministru E. Rinkēviču un citiem Ārlietu ministrijas pārstāvjiem īpaši jautājumā, kāpēc valsts nav izpildījusi savas Terezīnas deklarācijā noteiktās saistības.

ASV vēstniecības darbinieki tikās ar ebreju kopienu, Jehovas lieciniekiem, baptistiem, musulmaņu kopienu, lai apspriestu šo organizāciju bažas par reliģisko iecietību un pieņemšanu valstī. Viņi satikās arī ar NVO “MARTA”, kas strādā ar imigrantu sievietēm, tai skaitā tām, kuras varētu būt kļuvušas par upuriem reliģisko uzskatu dēļ.

Vēstniecība finansiāli atbalstīja holokausta izglītības programmu skolotājiem, kurā bija ietverti praktiskie semināri ar mērķi palīdzēt skolotājiem pārrunāt tādas nozīmīgas tēmas kā reliģiskā iecietība, kā arī nacistu okupācijas un holokausta vēsture valstī.

Programmas ietvaros tikai gatavoti mācību materiāli, kas palīdzētu pasniedzējiem runāt

par holokausta vēsturiskās piemiņas problēmu Eiropā. Mācību materiālos bija ietverti mācību plāna piemēri, kā arī vēstures avoti, lai palīdzētu skolotājiem mācību procesā. Programma bija veidota, balstoties uz iepriekšējo programmu, kuru atbalstījusi vēstniecība un kuras ietvaros pieciem skolotājiem tika nodrošināta iespēja iziet holokausta izglītības apmācības skolotājiem Amerikas Savienotajās Valstīs.

Vēstniecība arī finansiāli atbalstīja praktisko semināru sēriju un runātāju uzstāšanos par tēmu “Holokausta izglītība: pēc trīs paaudzēm” Starptautiskās holokausta upuru piemiņas dienas laikā. Ar vēstniecības atbalstu organizatori nodrošināja pasākuma tiešraides straumēšanu internetā, tādā veidā sniedzot iespēju cilvēkiem visā valstī un pasaulē vērot šo pasākumu.

Vēstniecība finansiāli atbalstīja projektu “Geto zīmējumi” sadarbībā ar Žaņa Lipkes Memoriālo muzeju. Projekta ietvaros tika radīts mākslinieces Aleksandras Beļcovas skiču albums, kurā atainota dzīve Rīgas geto un holokausts valstī. Izstādi apskatījuši vairāk nekā 8000 apmeklētāju, tai skaitā studenti no reģionu skolām un universitātēm, piemēram, Rīgas Stradiņa universitātes, Rīgas Tehniskās universitātes un Latvijas Universitātes.